

המחלקה למדעי המדינה

קיץ תשע"ד

71-236-23 - המערכת הפוליטית והגיש השלישי – מדיניות ודילמות

בנושא זיקנה בישראל

שם המרצה: ד"ר אבי ביצור

סוג הקורס: סמינריון

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: קיץ

שנת לימודים: תשע"ג

שעות קבלת קהל: בתיאום מראש

מיקום קבלת קהל: המחלקה למדעי המדינה

דוא"ל: avibitzur@gmail.com

א. מטרת הקורס:

1. לאפשר לסטודנט הבנת הצרכים של האוכלוסיה הזקנה והשלכותיהם לגבי פיתוח מדיניות ושרותים עבור אוכלוסיה זו.
2. להכיר את מכלול הגורמים, השיקולים והדילמות שבקביעת מדיניות בתחום הזיקנה.
3. להכיר את מדיניות הרווחה והתחיקה הסוציאלית בתחום הזיקנה במכלול תחומי החיים: פרישה והבטחת הכנסה, בריאות, שרותים לטיפול ממושך וכו' ואת יחסי הגומלין בין המערכת הפוליטית לבין מערכת השרותים לזקן בישראל.

ב. תוכן הקורס:

רקע:

היחס לאנשים המבוגרים הולך והופך בכל העולם לנושא בעל משמעות המחייב טיפול מיוחד, חשיבה, תכנון וביצוע. תוחלת החיים בעולם אשר לפני כ- 50 שנה היתה בסביבות 60 שנה בממוצע, היא היום בסביבות 80 שנה בממוצע. העתיד מבשר לנו שתוחלת החיים סביר שתעלה לסביבות 90 שנה בממוצע תוך 20 או 30 שנים מהיום. מצב זה מביא את אוכלוסיית הגמלאים או אוכלוסיית הזקנים לסדר גודל של כ- 20% מהאוכלוסיה כולה. אין ספק, שלכך תהיינה השלכות מרחיקות לכת על חוקי הפנסיה, על

קצבאות הזיקנה, על תעסוקת הזקנים, על מילוי שעות הפנאי לזקנים ונטל ענקי יפול על מערכת הבריאות. כבר היום, אם נבדוק את הנושא בפרטים אקטואריים, ספק רב אם ביטוח לאומי של היום או אם מערכת הבריאות של היום יוכלו לעמוד בנטל הצפוי לנו תוך השנים הקרובות, כאשר בחיי עם תקופה של דור היא כ- 25 שנים, זו תקופה קצרה שתמיד צריך להתכונן לה מבעוד מועד.

על מנת למנוע מצבי מצוקה של זקנים ועל מנת להגיע למצב של רווחה וחיים בכבוד לכל גימלאי ולכל זקן, קיים צורך מוחשי לטפל בכל צרכי האדם הזקן בחברה הישראלית, ללא הבדל דת, לאום או מין ולהביא את מיצוי זכויותיו של אדם כזה מחד ואת מיצוי יכולותיו לסייע לחברה מאידך לידי מימוש מלא.

הגיע הזמן שהביטוי "האבות המייסדים" יהפוך למציאות במדינתנו ושכל מקום נתון בחברה הישראלית המילים "כבד את אביך ואת אימך" יהפכו למציאות. לאנשים אלה יש הרבה לתרום לחברתנו ועלינו כחברה מוטלת חובה מוסרית מן המעלה הראשונה לממש את מיצוי זכויות כל זקן, בין אם הוא ניצול שואה, בין אם הוא ערבי ישראלי, בין אם הוא יוצא מדינות ערב, בכל זמן, בכל פינה ובכל רגע נתון.

רציונל הקורס:

הקורס יתמקד בהצגת הדילמות המרכזיות בחיי הזקנים בחברה הישראלית ובזיקה בין דילמות אלו למדיניות הממשלה, תוך בחינת חלופות אפשריות למימוש פתרונות אפשריים לטובת טיוב מצב הזקנים והזיקנה בישראל.

הנושאים שילמדו בקורס:

1. מהי מדיניות בנושא זיקנה ומהי שורשיה?
2. מיהו זקן בישראל 2014?
3. תוחלת חיים, שכבת גיל זקנים וזקנות בישראל.
4. דילמות בנושא הזיקנה.
5. פתרונות אפשריים לטיוב חיי הזקנים בישראל.

מהלך השיעורים:

הסמינריון יתחלק לשני חלקים עיקריים:

1. מחציתו תוקדש להצגת ולימוד הנושא תוך התמקדות ב-6 הדילמות המרכזיות בנושא זיקנה בישראל.
2. מחציתו השניה תתחלק לשניים:
 - א) הכנת המצגות (בזוגות) והצגתן.
 - ב) תדריך והכוונה (אישי) לכתיבת העבודה הסמינריונית.

3. מחציתו הראשונה של הקורס תתבצע בהוראה פרונטלית מול הסטודנטים, תוך הסתייעות בחומר הקריאה הרלוונטי לכל שיעור.
4. במהלך הקורס יתבצע שימוש במצגות של המרצה ושל התלמידים.

מבנה עבודה סמינריונית (שלד)

מבוא	1-2 עמ' (כולל השערת העבודה)
פרק תאורטי	
(א) תאוריה א' (לדוג': אינטגרציה בשרותים לזקנים)	2 עמ'
(ב) תאוריה ב' (לדוג': סגרגציה בשרותים לזקנים)	2 עמ'
מקרה החקר (לדוג': הקמת המשרד לענייני גימלאים)	2 עמ'
ניתוח המקרה על בסיס התאוריות	2-3 עמ'
מסקנות וסיכום	2 עמ'
ביבליוגרפיה	2 עמ'

נושאים אפשריים לעבודה הסמינריונית

- הקמת המשרד לענייני גימלאים
- מפלגת "גיל" – הרפתקה, אידיאולוגיה או מקרה אופנתי מזדמן (טרנד)?
- הלאמה או הפרטה של שרות כלשהו לזקנים (קופת חולים).
- הדיור הציבורי לאן?
- מי ישלם לעובדים הסעודיים שמסייעים לזקנים – המשפחה או המדינה?
- אלז"ט – סיפור של כשלון
- מה נשלם לעובדים הסעודיים שמסייעים לזקנים – כסף "בעין" או כסף "ביד"?
- דו"ח ועדת דורנר – האם טיפלו כנדרש בניצולי השואה?
- חוק האזרח הותיק – "לעג לרש"?
- קרנות הפנסיה ההסתדרותיות – עבר מול הווה ללא עתיד?
- הקמת רשות לטיפול בניצולי השואה – סגרגציה או אינטגרציה?
- ביטוח סוציאלי מול סיוע סוציאלי – נדבות או ביטוח?

מבנה מצגת (שלד)

נושא לדוגמה: הקמת רשות ריכוזית אחת לטיפול בניצולי השואה – סגרגציה או אינטגרציה?

שקף השער	פתיחה
1 שקף	רקע לנושא
1 שקף	השערת/שאלת העבודה הסמינריונית
1 שקף	מהי סגרגציה?
1 שקף	מהי אינטגרציה?
2 שקפים	מה היתרונות והחסרונות בנושא השרותים לזיקנה
1 שקף	תמונת מצב בעולם
1 שקף	ניצולי השואה – תמונת מצב
1 שקף	הגורמים המטפלים כיום
1 שקף	יתרונות וחסרונות בהקמת רשות
1 שקף	מקורות ביבליוגרפיים מרכזיים
	סיכום

שאלות ותשובות – דיון (כלל הכיתה)

(אורך זמן ההצגה כ- 30 דקות כולל שאלות, תשובות והתייחסות מרצה וקהל. מצגת כזו תוכן ע"י 2 תלמידים, כשבסופה יגיש כל אחד מהם עבודה סמינריונית שונה: אחד יעסוק באינטגרציה והשני יעסוק בסגרגציה על בסיס אותו מקרה חקר – האם להקים או לא, רשות ריכוזית לנושא ניצולי השואה).

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור
1	תפיסות ופרדיגמות בנושא הזיקנה וההזדקנות: דילמות בנושא הזיקנה בישראל 2014
2	מערכת הבטחת ההכנסה לזקנים: מערכת הביטוח הסוציאלי, מערכת הפנסיה
3	מערכת שרותי הבריאות והזקנים: בעיות וצרכים בתחום הבריאות של זקנים, חוק בריאות ממלכתי, חוק זכויות החולה, קידום בריאות.
4	הביטוח הסיעודי – לאן?

5	חוק האזרח הותיק
6	האם להקים רשות מרכזית (שיעור מסכם)
7-11	הצגת מצגות בכיתה
12-14	תדריך והכוונה (אישי) לכתיבת העבודה הסמינריונית

ג. **חובות הקורס:**

1. נוכחות חובה בהרצאות ובמצגות התלמידים; העדרות של למעלה משלוש פגישות תגרור הרחקה מהסמינריון.
2. השתתפות בדיונים במסגרת ההרצאות וידיעת חומר הקריאה על פי ההנחיות שתינתנה.
3. הצגת מצגת.
4. הכנת עבודה סמינריונית מסכמת.

מרכיבי הציון הסופי:

- מצגת עצמית של התלמידים – 30% (כל מצגת תוכן ע"י 2 תלמידים)
- עבודה סמינריונית מסכמת – 60% (עבודה אישית)
- בוחן מסכם-10%

ד. **ביבליוגרפיה: (חובה/רשות)**

(מקורות שחלה חובה לקוראם מסומנים בכוכבית)

א. **תפיסות ופרדיגמות בנושא הזיקנה וההזדקנות: דילמות בנושא הזיקנה**

בישראל 2014

1. חביב, ג. וברודסקי, ג. (2000). השינויים בתפישת הקשיש וההיערכות לעולם מזדקן. גרונטולוגיה, כז, (1), עמ' 45-54.
2. Thornton, J. E. (2002). Myths of aging or ageist stereotypes. Educational Gerontology, 28, pp. 301-312.
3. * לבנשטיין, א. (2003). מושגים ותאוריות חברתיות של זיקנה. בתוך: רוזין, א. (עורך). הזדקנות וזיקנה בישראל. ירושלים: אשל. עמ' 617-628.

4. בשרוב, ד. ג., (1998). הדילמות התאומות של הרווחה הסוציאלית, אוניברסאליות לעומת הועדה, תמיכה לעומת תלות, בטחון סוציאלי, 52, עמ' 53-82.
- * 5. קטן, י. (1997). השרותים המוסדיים לקשישים: דגם של הפרטה חלקית, גרונטולוגיה, 77, עמ' 38-54.
- * 6. קטן, י. (1998). שירותי הרווחה האישיים בישראל: סוגיות ודילמות מרכזיות, בטחון סוציאלי, 53, עמ' 39-58.
7. Daley, G. (2000). Long-term care in the United Kingdom: Community or institutional care? Individual, family or state responsibility? Journal of Aging and Social Policy, 10 (1), pp. 77-98.

ב. מערכת הבטחת ההכנסה לזקנים: מערכת הביטוח הסוציאלי, מערכת הפנסיה

1. גל, ג., ופסח, ר. (2002). התפתחות מערכת הביטוח הסוציאלי לקשישים בישראל והשלכותיה, בטחון סוציאלי, 62, 114-141.
2. גרא, ר., מורגנשטיין, ב. ושמלצר, מ. (2001). הכנסות הקשישים בישראל, ירושלים: המוסד לביטוח לאומי, מס' 77.
- * 3. פלג, ד. (2003). תגובה על המאמר של ג'וני גל וראובן פסח "התפתחות מערכת הביטוח הסוציאלי לקשישים בישראל והשלכותיה", בטחון סוציאלי, 64, עמ' 123-128.
4. Cauto, R. K. (1998). Discrimination and pension income among aging women, Journal of Aging and Social Policy, 10 (2), pp. 67-83.

ג. מערכת שרותי הבריאות והזקנים: בעיות וצרכים בתחום הבריאות של

זקנים, חוק בריאות ממלכתי, חוק זכויות החולה, קידום בריאות.

* 1. בנטור, נ., גרוס, ר. וחיניץ, ד. (1999). חוק בריאות ממלכתי והקשישים: נגישות לשרותים, איכותם ושביעות רצון, בטחון סוציאלי, 54, עמ' 76-91.

2. שטסמן, י., מערבי, י., וכהן, א. (2000). רפורמה בשרותי הבריאות לקשישים, גרונטולוגיה, כז (1), עמ' 69-80.

ד. הביטוח הסיעודי – לאן?

* 1. קיי, ר. (1999). הביטוח הסיעודי בישראל לאן? בטחון סוציאלי, 54, עמ' 92-109.

ה. חוק האזרח הותיק

ו. האם להקים רשות מרכזית (שיעור מסכם)

* 1. ליטוין, ה. (1998), האם על מדינת ישראל להקים רשות ארצית לזקן? גרונטולוגיה, כה, (80-81), עמ' 132-136.

חומר מחייב למבחנים:

חומר ההרצאות וקריאת החובה.